

Math. O.

424.
6

Digitalizálta
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ

The logo is enclosed in a double-lined square border. It features the letters 'M' and 'A' in a large, bold, serif font, positioned on either side of a vertical line. The year '1826' is printed in a smaller, bold, serif font below the 'M'. The letter 'K' is positioned to the right of the vertical line, partially overlapping it.

MTA
1826 K

ÉRTEKEZÉSEK

A

MATHEMATIKAI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HATODIK KÖTET. 1877/s.

A III. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

SZABÓ JÓZSEF,

OSZTÁLYTITKÁR.

174m

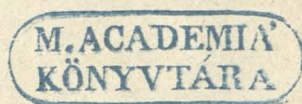
BUDAPEST, 1879.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

301354

MERCUR ÁTVONULÁSA

A NAP ELŐTT.

Megfigyeltetett az ó-gyallai csillagdán 1878. május 6-án.

KONKOLY MIKLÓS

L. TAGTÓL.

(Előadta a III. osztály ülésén 1878. május 21.)

BUDAPEST, 1878.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA:

(Az Akadémia épületében.)

ASZTALTARTALOM

KÖNYVTÁR

1878. ÉVI KÖNYVBEVÁSÁR

1878. ÉVI KÖNYVBEVÁSÁR

1878. ÉVI KÖNYVBEVÁSÁR

Mercur átvonulása a nap előtt.

A megfigyelés módja előre meglett állapotban abban, hogy a belépések pillanatát, annyival inkább, hogy ahhoz tulajdonképen nincsen szükség határozott csillagászati ismeretre, csak józan felfogásra, annyi egyénnel jegyeztetem fel, a hányat erre a célra megnyerhetek, s ahány látcső áll rendelkezésemre. Ezután én a 6 hüvelyes Merz-féle refractoron szálas micrometeren egyenes felszállási különbségeket mérek, úgy dr. Schröder a Heliographon ugyanezen műtétet végezi el. — A Browning-féle $10\frac{1}{2}$ hüvelyes reflectort végleg ki kellett hagyni a programból, tudva ha azt 4 hüvelyes dyaphragmával látom is el, a védüveg az óriási fénytéljességű tükör által öszpontosított napfénytől azonnal elolvad vagy elpattan; hogy pedig a helioscopius oculárra micrometert lehessen tenni, arra nincsen berendezve, ámbár 8—10 percz alatt a helioscopius oculár is megmelegszik rajta. A heliographon a Mercur még akkora volt, hogy kényelmesen lehetett a vetítő készüléken keleti és nyugati szélét regisztrálni, tehát ez eljárásnak adtam előnyt.

A contactok megfigyelését összesen 6 megfigyelő eszközölte; u. m.:

1) Reviczky Károly Ó-Gyallán állomásozó honvéd százados, egy 50 vonal nyílású 26 hüvely gyutávu Azimuthal látcsövön, helioscopius oculárral s Barlow lencsével 80-szoros nagyítással.

2) Horváth Jenő Ó-Gyallán állomásozó honvéd had-

nagy, ki különben is gyakran eljár a csillagdára dolgozni, midőn azt ideje engedi. — Horváth Jenő egy 3 hüvely nyílású s 30 hüvely gyutávu azimuthal látcsővel észlelt 60-szoros nagyítással.

3) Cvet Sándor déloroszországi magánzó, ki Tsernigoff-ból utazott ide, részben, hogy csillagdámát megtekintse, részben pedig a Mercur átvonulását észlelhetni, egy 3 hüvely nyílású és 50 hüvely gyutávu Bardou-féle azimuthal látcsővel 80-szoros nagyítással tette megfigyelését.

4) Kaiser József, herczeg primás ö eminentiájának főgépkestere egy 43 vonal nyílású s 24 hüvely gyutávu azimuthalis látcsővel s 50-szeres nagyítással észlelt.

5) Dr. Schröder a Contactot a $10\frac{1}{2}$ hüvelyes reflectorral figyelte meg 120-szoros nagyítással;

6) végre én a 6 hüvelyes Merz refractorral összekötött gyönyörű helioscopicus oculár betétellel s 95-szörös nagyítással észleltem a belépést s egy Browing-féle szálas microméterrel 120-szoros nagyítás mellett az egyenes felszállási különbségeket.

A megfigyelőket lehetőleg szétszórtam, nehogy egyik beszéde befolyással birjon a másik megfigyelésére; így Reviczky a szigeten, Cret a kísérleti szobából, (inga óra mellett) Horváth és Kaiser k. b. 100 lépésre ezektől állottak fel. A megfigyelők egy-egy álló másodpercet mutató duplex órát kaptak, minden megfigyelő azonkívül egy jegyzőt. A duplexek közvetlen a megfigyelés előtt és után a normálórával össze lettek hasonlítva. — Az egyenes felszállási különbségek chronographal lettek följegyezve, s minden chronograph mellett egy irnok állott, az egész perczeket feljegyzendő, s a házi mechanicus egyiktől a másikhoz sétált felügyelni azok rendes menésére.

A megfigyelések eredménye a következő:

Az első belépés megfigyelése jobban sikerült mint azt előre vártam volna, legnehezebb levén ezen momentumot felfogni;

1) Reviczky százados csak akkor vette észre a Mercurt, midőn az már rég benn volt a naptáblában; (rosszul volt beállítva szemüvege.)

- 2) Horváth Jenő hadnagy az I. és II. contactot följegyezte ;
 3) Cret az I. és II. contactot megfigyelte, így szintén
 4) Kaiser is, az I. II. contactot.
 5) Dr. Schrader rossz helyen kereste a belépést, s az I érintést elmulasztotta, a II-ikat följegyezte ;
 6) én az első érintést, ámbár jó helyen kerestem a belépést, elmulasztottam, mert az oculáromban egy üveg elől v a d t, azt hirtelen ki kellett cserélni, s azalatt Mercur bement a napkorongba ; a II-ik contactot feljegyeztem. A következő tábla mutatja a belépési időket :

sorszám	megfigyelő	I. érintés	II. érintés	Jegyzet
1	Reviczky Károly	—	—	Ocular rozslu volt állítva, semmit sem látott
2	Horváth Jenő	4 ^h 24 ^m 56 ^s *	4 ^h 27 ^m 17 ^s † **	*25 ^m 1 ^s bizton meg- volt **28 ^m 31 bizton meg- volt
3	Cvet Sándor	4 ^h 25 ^m 17 ^s † ₁	4 ^h 26 ^m 43 ^s † ₂ *	*59 ^s bizton fehér stráf látszott † és ⊙ között
4	Kaiser József	4 ^h 24 ^m 52 ^s	4 ^h 26 ^m 30 ^s	
5	Schráder Károly	*	4 ^h 26 ^m 31 ^s	*24 ^m 41 ^s bizton megtörtént az I. érintés
6	Konkoly Miklós	—	4 ^h 26 ^m 31 ^s	
—	középérték	4 ^h 24 ^m 54 ^s 0	4 ^h 26 ^m 30 ^s 6	A †, † ₁ és † ₂ -vel jelzetteket kivette, mert igen eltérnek

Miután a contact följegyzések után az órák a normál órával össze lettek hasonlítva, én a filarmicrometeren 6 egyenes felszállási differentiát mértem, úgy dr. Schráder tíz átbocsátás által határozta meg a RA. differentiákat ; s mindezek a következő táblákban vannak foglalva :

Megfigyelő Konkoly Miklós.

Sor-szám	Ó-Gyallai kö-zép idő	$\triangle$ AR. φ — $\odot$	szálak száma
I.	4 ^h 45 ^m 0 ^s 1	0 ^m 42 ^s 64	7
II.	4 ^h 56 ^m 12 ^s 7	0 ^m 39 ^s 37	5
III.	5 ^h 1 ^m 12 ^s 9	0 ^m 38 ^s 60	7
IV.	5 ^h 26 ^m 42 ^s 9	0 ^m 32 ^s 36	7
V.	5 ^h 44 ^m 0 ^s 1	0 ^m 27 ^s 97	6
VI.	5 ^h 46 ^m 53 ^s 2	0 ^m 27 ^s 33	7

Megfigyelő Schröder Károly.

Sor-szám	Ó-Gyallai kö-zép idő	$\triangle$ AR. φ — $\odot$	szálak száma
I.	4 ^h 34 ^m 37 ^s 9	0 ^m 45 ^s 19	3
II.	4 ^h 37 ^m 18 ^s 9	0 ^m 44 ^s 49	5
III.	4 ^h 40 ^m 7 ^s 9	0 ^m 44 ^s 07	5
IV.	4 ^h 49 ^m 11 ^s 8	0 ^m 41 ^s 50	5
V.	4 ^h 52 ^m 1 ^s 7	0 ^m 40 ^s 49	5
VI.	5 ^h 12 ^m 39 ^s 2	0 ^m 35 ^s 55	5
VII.	5 ^h 15 ^m 28 ^s 1	0 ^m 35 ^s 09	4
VIII.	5 ^h 30 ^m 54 ^s 7	0 ^m 31 ^s 10	7
IX.	5 ^h 33 ^m 55 ^s 3	0 ^m 30 ^s 23	7
X.	5 ^h 59 ^m 13 ^s 1	0 ^m 24 ^s 07	6

A harmadik sorban levő: $\triangle$ AR. φ — $\odot$ értékek a refractio befolyásától meg vannak szabadítva.

Azon 50 átmenetből, melyeket dr. Schröder úr a Mercur-átvonulásnál a Heliographon, s azon 40-ből, melyeket én a 6 hüvelyes Merz-Refractoron észleltem, a bolygó egyenlitői átmérőjét a következő módon vezettem le:

Dr. Schröder 5 megfigyeléséből a Mercur egyenlitői átmérője közép értékben:

$$= 10''.605$$

Az én 40 megfigyelésemből pedig a középérték:

$$= 12''.600$$

Dr. Schröder a Heliograph vetítő ernyőjén, én pedig a Merz-Refractor szálás paránymérőjén tettem megfigyelésemet.

A bolygón egy észlelő sem látott sem világos foltot, sem valami ködszerű burkolatot körülötte, mint azt több angol és a belgák vélték látni.

Ugy látszik az eddigi publicatiókból, hogy máshol is az az eredmény, hogy minél kisebb távcsővel lett a Mercur átmérője mérve, annál kisebb lett átmérőjének észlelt értéke.

